

BO'LAJAK TARBIYACHILARDA KASBIY NUTQ ETIKETINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-PEDAGOGIK ASOSLARI.

Temirova Nargiza Davlat qizi

Navoiy davlat universiteti 70110201-Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi yo'nalishi
1-bosqich magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19007140>

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy nutq etiketini shakllantirish masalasi pedagogik muammo sifatida tahlil etilgan. Kasbiy nutq etiketi tushunchasining mazmuni, uning tarbiyachi kasbiy faoliyatidagi o'rni hamda shakllantirishning pedagogik mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, oliy ta'lim jarayonida kasbiy nutq etiketini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali metod va vositalar asoslab berilgan.

Аннотация. В статье рассматривается проблема формирования профессионального речевого этикета у будущих воспитателей с научно-педагогической точки зрения. На основе анализа научных источников раскрывается сущность педагогического общения, речевой культуры и профессиональной компетентности.

Обоснована необходимость целенаправленного формирования профессионального речевого этикета в системе высшего педагогического образования.

Annotation. This article examines the issue of forming professional speech etiquette in future preschool teachers from a scientific and pedagogical perspective. Based on the analysis of scholarly sources, the essence of pedagogical communication, speech culture, and professional competence is revealed. The necessity of purposeful development of professional speech etiquette within the system of higher pedagogical education is substantiated.

Kalit so'zlar: kasbiy nutq, nutq etiketi, bo'lajak tarbiyachi, pedagogik kompetensiya, muloqot madaniyati, nutqiy kompetensiya.

Ключевые слова: профессиональная речь, речевой этикет, будущий воспитатель, педагогическое общение, речевая компетентность.

Keywords: professional speech, speech etiquette, future preschool teacher, pedagogical communication, speech competence.

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagog shaxsiga qo'yiladigan talablar nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalar, balki yuksak nutq madaniyati va muloqot etiketi bilan ham belgilanadi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat olib boruvchi tarbiyachilar nutqi bolalar shaxsining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Tarbiyachi nutqi orqali bolalar atrof-muhitni idrok etadi, axloqiy me'yorlarni o'zlashtiradi hamda muloqot madaniyatini o'rganadi.

Shu nuqtai nazardan, bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy nutq etiketini shakllantirish oliy pedagogik ta'limning ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Chunki kasbiy nutq etiketi pedagogning kasbiy madaniyati, shaxsiy fazilatlari va pedagogik mahoratini namoyon etuvchi muhim ko'rsatkichdir.

Kasbiy nutq etiketi tushunchasining mohiyati shundan iboratki, kasbiy nutq etiketi – bu pedagogning kasbiy faoliyat jarayonida muloqotga kirishishda nutqiy va axloqiy me'yorlarga amal qilgan holda, madaniyatli, ta'sirchan va vaziyatga mos nutqdan foydalanish qobiliyatidir. U shaxslararo muloqotda hurmat, samimiyat, pedagogik takt va mas'uliyatni mujassamlashtiradi.

Kasbiy nutq etiketi quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

nutqning grammatik va stilistik to'g'riligi;

nutqning ravonligi va aniqqligi;

axloqiy-me'yoriy jihatlar;

muloqot jarayonida pedagogik taktga rioya qilish;

tinglovchining yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olish.

Tarbiyachining kasbiy nutqi bolalarda ijobiy xulq-atvor, nutq madaniyati va ijtimoiy munosabatlar tizimini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy nutq etiketini shakllantirish zarurati Oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan bo'lajak tarbiyachilar kelajakda bolalar, ota-onalar va pedagogik jamoa bilan doimiy muloqotda bo'ladilar.

Shu sababli ularda kasbiy nutq etiketining yetarli darajada shakllanmaganligi turli pedagogik muammolarga olib kelishi mumkin.

Amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, kasbiy nutq etiketi rivojlanmagan tarbiyachilar:

bolalar bilan muloqotda qo'pollik yoki loqaydlikka yo'l qo'yishi;

ota-onalar bilan samarali pedagogik hamkorlikni yo'lga qo'ya olmasligi;

pedagogik jarayonda nizoli vaziyatlarning yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin.

Shu bois kasbiy nutq etiketini shakllantirish pedagog kadrlar tayyorlash tizimining ajralmas qismi sifatida qaralishi lozim.

Kasbiy nutq etiketini shakllantirishning pedagogik omillari:

Bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy nutq etiketini shakllantirish bir qator pedagogik omillarga bog'liq bo'lib, ular quyidagilardan iborat:

-ta'lim mazmunining nutq madaniyatiga yo'naltirilganligi;

-ta'lim jarayonida kommunikativ yondashuvdan foydalanish;

-pedagogik amaliyotning tizimli tashkil etilishi;

-talabalarining o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan motivatsiyasi.

Mazkur omillar uyg'unlashgan holda ta'lim jarayonida qo'llanilganda, bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy nutq etiketi samarali shakllanadi. Kasbiy nutq etiketini shakllantirishda an'anaviy va innovatsion pedagogik metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Jumladan, rol o'yinlari orqali pedagogik vaziyatlarni modellashtirish, trening mashg'ulotlari orqali muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, refleksiya va o'z-o'zini baholash usullaridan foydalanish va boshqalar.

Ushbu metodlar talabalarda nutqiy kompetensiyani rivojlantirish bilan bir qatorda, kasbiy mas'uliyat va pedagogik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy nutq etiketini shakllantirish uzluksiz va tizimli jarayon bo'lishi lozim. Mazkur jarayonda nazariy bilimlar amaliy mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirilishi muhim hisoblanadi.

Pedagogik amaliyot davrida talabalarining nutqiy faoliyati tahlil qilinib, ularga individual tavsiyalar berilishi samaradorlikni oshiradi. Shuningdek, talabalarda nutqiy o'zini nazorat qilish va takomillashtirish ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak tarbiyachilarda kasbiy nutq etiketini shakllantirish pedagogik ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biridir. Kasbiy nutq etiketi tarbiyachining shaxsiy madaniyati, kasbiy kompetensiyasi va pedagogik mahoratini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Mazkur jarayonni samarali tashkil etish uchun oliy ta'lim muassasalarida nutq madaniyatiga yo'naltirilgan ta'lim mazmunini boyitish, interfaol metodlardan keng foydalanish hamda pedagogik amaliyotni takomillashtirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Axmedova M. Nutq madaniyati va pedagogik muloqot. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
2. Karimova D. Nutq etiketi va muloqot madaniyati. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020.
3. Mahmudova Z. Bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligi.–Toshkent: O'qituvchi, 2019.
4. Qodirova F. Nutq madaniyati fanidan amaliy mashg'ulotlar. – Toshkent: Innovatsiya, 2021.
5. Rahimov H. Pedagogik mahorat va nutqiy kompetensiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
6. Sodiqova S. Maktabgacha ta'limda tarbiyachi nutqi. – Toshkent: Fan, 2022.
7. Yo'ldoshev J. Pedagogik faoliyatda nutq madaniyati. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.